

کتاب‌شناسی

محور کلی: بیداری اسلامی

شوشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی

محور کلی: بیداری اسلامی*

با توجه به اهمیت مبحث «بیداری اسلامی» که در چند دهه اخیر، به ویژه پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، مورد توجه بسیاری از اندیشمندان و تحلیلگران مسلمان و غیرمسلمان قرار گرفته است، فصلنامه اندیشه انقلاب اسلامی در این شماره بر آن است تا به معرفی اهم کتب و منابع مرتبط با این موضوع، فصلی هرچند ناقص فرا روی علاقه‌مندان این مبحث بازگشاید؛ امید که علاقه‌مندان را مقبول افتد.

ابوالحسن، علی (۱۳۳۴)

- آخرین آواز قو، باز کاوی شخصیت و عملکرد شیخ فضل‌الله نوری بر اساس «آخرین برگ» زندگی او و «فرجام» مشروطه، تهران: نشر عبرت، چاپ اول / ۳۰۰۰ نسخه، ۱۷۵ ص، فارسی، رقعی (شمین).
□ نوری، شیخ فضل‌الله - دیدگاه‌ها - نقد و بررسی

به بررسی شخصیت و عملکرد شیخ فضل‌الله نوری، یکی از رهبران مشروطه، پرداخته است. نویسنده، با بهره‌گیری از منابع تاریخی معاصر، ضمن بازخوانی تاریخچه مشروطه، به نقش مؤثر شیخ فضل‌الله نوری در پیدایش آن پرداخته و به شبهات مخالفان شیخ در وابستگی او به بیگانگان پاسخ داده است. به باور وی، شیخ به خاطر حمایت و حس دینی، به مخالفت مشروطه برخاسته است. نگارنده با اشاره به دانش وسیع و تقوای شیخ، معتقد است او زودتر از دیگران متوجه فرجام شوم مشروطه

شد و در این راه بر دار رفت، اما از مواضع اصولی خود عقب‌نشینی نکرد. وی همچنین خاطر نشان ساخته که بعدها چگونه رجال مشروطه با رژیم پهلوی همکاری وسیعی کردند.

ابوالحسن، علی (۱۳۳۴)

- دیده‌بان بیدار، دیدگاه‌ها و مواضع سیاسی و فرهنگی شیخ فضل‌الله نوری. تهران: نشر عبرت، چاپ اول / ۳۰۰۰ نسخه، ۲۲۴ ص، فارسی، رقعی (شمیز).

□ نوری، شیخ فضل‌الله - دیدگاه‌ها

بررسی دیدگاه‌ها و مواضع سیاسی و فرهنگی شیخ فضل‌الله نوری است. مولف، با استفاده از منابع تاریخی معاصر، در تلاش برای زدودن غبار از تاریخ سیاسی و چهره شیخ فضل‌الله نوری است. وی با اشاره به مقام علمی شیخ، به تبیین دیدگاه‌های او در مقولاتی چون نظریه سیاسی شیخ بر استقلال، عدالت و حاکمیت اسلام پرداخته است. به عقیده نویسنده، شیخ آزادی را به معنای رهایی از ستم و بیان سازنده می‌دانست، نه به معنای آشوب و بی‌بند و باری. همچنین درباره مشروعیت مجلس و پارلمان معتقد بود که آرای مجلسیان باید با نظارت و تنفیذ فقیه همراه باشد و مشروعیت دینی داشته باشد.

ابوالحسن، علی (۱۳۳۴) پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

- کارنامه شیخ فضل‌الله نوری پرسشها و پاسخها

تهران: نشر عبرت، چاپ اول / ۳۰۰۰ نسخه، ۱۹۲ ص، فارسی، رقعی (شمیز).

□ نوری، شیخ فضل‌الله - دیدگاه‌ها - نقد و بررسی

بررسی کارنامه شیخ فضل‌الله نوری در مشروطیت و پاسخ به برخی از شبهات موجود در انتقاد از روش شیخ است. نویسنده با استفاده از منابع تاریخی معاصر، با توضیح برخی از شعارهای تاریخی آن دوران، چون مشروطه و عدالتخانه، به وجوه اشتراک و افتراق این دو واژه پرداخته و معتقد است که ایرادهای شیخ به مشروطه، بیشتر ناظر به جنبه‌های وارداتی این اصطلاح و شعار بود که سرانجام مشروطه را غیر دینی می‌ساخت و با این انگیزه، به مخالفت با آن برخاست. به باور نویسنده، شیخ از

آخوندهای درباری نبود، بلکه از مخالفان استبداد داخلی و استعمار خارجی بود. و در این باره دیدگاه‌های شیخ فضل‌الله با سید حسن مدرس یکسان بود.

رزمجو، حسین (۱۳۱۱)

- طلوعی در غروب مجموعه مقالاتی درباره اسلام، انقلاب و امام خمینی
تهران: مؤسسه انتشارات آوای نور، چاپ اول / ۴۰۰۰ نسخه، ۲۲۰ ص، فارسی،
وزیری (شمین)، بها: ۷۹۰۰ ریال، کتابنامه: در پایان هر مقاله، فهرس: اعلام.
□ انقلاب اسلامی ایران - دستاوردها و پیامدها:

امام خمینی، سید روح‌الله - شخصیت (شخصیت‌شناسی (عمومی)): مجموعه‌ها
(مرجع)

مجموعه شانزده مقاله در زمینه معارف اسلامی، انقلاب اسلامی و امام خمینی است. به اعتقاد نویسندگان، انقلاب اسلامی طلوع دوباره اسلام است که با غروب ستاره حکومت ستمشاهی به وقوع پیوست. مقاله‌های این مجموعه عموماً به صورت سخنرانی و در مجامع علمی ایراد شده است. نقش اسلام در توسعه علوم، اصل توازن در سیاست، وظیفه نویسندگان متعهد، جلوه‌های عشق در ادب فارسی، مبارزه اسلام با خرافات، عظمت حج، اسرار نماز، تأثیر فرهنگ عاشورا و نمودهای عینی آن در اندیشه امام خمینی، نقش دانشجویان در وقوع انقلاب اسلامی، تأثیر فرهنگ اسلامی بر تمدن غرب و ابعاد شخصیت امام خمینی از مهم‌ترین مباحث این مجموعه است.

لاپیدوس، ایرام

- تاریخ جوامع اسلامی از آغاز تا قرون هجدهم،

ترجمه محمود رمضان زاده؛ ویراسته جواد قاسمی، ۲ جلد اول - دوم، مشهد: آستان
قدس رضوی، بنیاد پژوهش‌های اسلامی، چاپ اول / ۱۵۰۰ نسخه، فارسی، وزیری
(شمین).

ویژگی مجلدات

جلد ۱: عنوان فرعی: از آغاز تا قرن هیجدهم، شابک ۹-۰۰۹-۴۴۴-۰۰۹-۷۰۴ ص.
جلد ۲: عنوان فرعی: قرون نوزدهم و بیستم، شابک ۰-۰۱۱-۴۴۴-۰۰۹-۴۴۸ ص.

□ گسترش اسلام - تاریخ؛ تاریخ و جغرافی - مناطق و کشورها - منابع جامع با رهیافتی تحلیلی به بررسی جوامع اسلامی از صدر اسلام تا کنون پرداخته است. نویسندگان نخست از روند ظهور و گسترش اسلام، چگونگی تشکیل جوامع اسلامی مدرن، تقابل جهان اسلام و اروپا و چگونگی پیدایش فرقه‌های اسلامی سخن گفته و در ادامه پدیده‌های سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی جهان اسلام را با ارائه ۵۸ نقشه و جدول و نمودار دوره‌های مختلف جوامع و کشورهای اسلامی، بررسی کرده است. سر فصل‌های کتاب عبارتند از: خاستگاه تمدن اسلامی، تبلیغ اسلام، سقوط امپراتوری عباسی، دولتهای خاورمیانه‌ای بعد از عباسیان، اسلام در افریقای شمالی، اسلام در آسیای جنوبی، اسلام در افریقای مرکزی، تحول در جوامع اسلامی معاصر، ایران و دولت و دین در عصر مدرن، امپراتوری عثمانی و مدرن شدن ترکیه، سکولاریسم و مدرنیته اسلامی، سکولاریسم و اسلام در آسیای مرکزی و جنوبی، و اسلام در افریقای قرن بیستم.

نصر اصفهانی، محمود (۱۳۳۴)

- تاریخ مسلمانان بالکان منطقه سنجاک.

تهران: آرام، چاپ اول / ۲۰۰۰ نسخه، ۵۸۱+ [۱۰] ص، فارسی، وزیری (گالینگور)،

بها: ۳۰۰۰۰ ریال.

□ اسلام در بالکان

پژوهشی است در تاریخ مسلمانان منطقه سنجاک در کشور یوگسلاوی. نویسندگان از نمایندگان فرهنگی ایران در یوگسلاوی بوده، براساس مشاهدات عینی و منابع تاریخی، به بررسی وضعیت جغرافیایی این منطقه پرداخته و تحولات تاریخی آن را در دهه‌های گذشته بررسی کرده است. در این بررسی از ویژگیهای انسانی و ترکیب قومی و زبان مردم منطقه، ادبیات مردم، وضعیت آموزش و پرورش، اوضاع اقتصادی، احزاب و سازمانهای اسلامی، انتخابات، گسترش اسلام در منطقه و موقعیت فعلی مسلمانان سخن رفته و ظلم و جنایت حکومت‌های کمونیستی و صربها و دیگر اقوام بر مسلمانان بیان شده است.

مددیور، محمد

- خودآگاهی تاریخی، مجموعه مبانی نظری فرهنگ و تمدن معاصر،

۴ جلد / جلد اول - چهارم، تهران: منادی تربیت، چاپ اول / ۵۰۰۰ نسخه، فارسی،
رقعی (شمیز).

ویژگی مجلدات

جلد ۱: عنوان فرعی: مبانی نظری تاریخ و فرهنگ، ۲۴۸ ص.

جلد ۲: عنوان فرعی: تفکر معنوی آمادگی در غرب و شرق، ۳۳۶ ص.

جلد ۳: عنوان فرعی: تجدد و سنت، شایبک ۶ - ۰۸۳ - ۳۴۸ - ۹۶۴، ۴۲۴ ص.

جلد ۴: عنوان فرعی: اسلام و اندیشه مدرن، شایبک ۴ - ۰۸۴ - ۳۴۸ - ۹۶۴، ۴۲۴ ص.

□ فرهنگ غربی - نقد و بررسی

نوشتاری در تشریح نقش فلسفه و تفکر عرفانی شرق، در تکوین نظام فکری جهان در آینده است. مؤلف، ضمن تقبیح بیگانه‌پرستی شرق و تشریح رجوع دوباره متفکران غربی، به معارف سنتی شرقی، دست‌مایه‌های تاریخی که برای این رویکرد لازم است را بررسی می‌کند. روش، تاریخی - تحلیلی است. از جمله عناوین است: انسان‌شناسی تاریخی؛ خودآگاهی تاریخی؛ مبانی تفکر غربی و فلسفه تاریخ در آخرین مراحل رنسانس.

خسروی، احمد علی

بررسی استراتژی امام‌خمينی در رهبری انقلاب اسلامی ۱۳۴۲ - ۱۳۵۷،

قم: منبع، چاپ سوم / ۴۰۰۰ نسخه، ۳۵۲ ص، فارسی، رقی (شمیز).

□ امام‌خمينی، سید روح‌الله - سیره و دیدگاه‌ها - اجتماعی و سیاسی

بررسی شیوه‌ها عمل و نوع استراتژی مبارزاتی امام‌خمينی در رهبری و پیروزی انقلاب اسلامی ایران است. روش کتاب، تحلیلی است و با بهره‌گیری از کتابهای تاریخی معاصر و سخنان امام‌خمينی نوشته شده است. عنوانهای مورد بحث عبارتند از: بررسی استراتژیهای انقلاب (مبارزه منفی، پارلمانی و مسلحانه)، رژیم سلطنتی و نظام بین‌الملل، مخالفان نظام سلطنتی و استراتژی مبارزاتی آنها؛ علل ناپایداری احزاب سیاسی، زندگینامه و حضور امام‌خمينی در صحنه سیاسی؛ امام و استراتژی مبارزه

منفی، پارلمانی و مسلحانه؛ امام خمینی و استراتژی تعلیم و تبلیغ.

هشتمی، سهیل اچ (۱۹۶۲)

- اخلاق سیاسی اسلام: جامعه مدنی، تکثرگرایی و منازعه

پرینستون، نیوجرسی: انتشارات دانشگاه پرینستون، xiv + ۲۲۷ ص، انگلیسی و زیری

(گالینگور).

□ اخلاق سیاسی؛ جامعه مدنی - ویژگی‌ها (جامعه‌شناسی): پلورالیسم (کلام)

اخلاق سیاسی اسلام و تأثیر ملاحظات دینی بر مشی سیاسی کشورهای اسلامی را بیان می‌کند نویسنده، ضمن اشاره به تعاملات اخلاق و قانون، مبانی اخلاق اسلامی را درباره جنگ و صلح، تکثرگرایی، حقوق زنان، اقلیت‌های دینی و حقوق بشر تبیین می‌کند. به تصریح وی، هدف از نگارش این اثر آن است که خواننده را با چهره حقیقی اسلام آشنا سازد و بدین وسیله، اتهاماتی را که در نتیجه تروریسم بین‌الملل و خشونت‌های دینی متوجه اسلام است، نفی کند. او در ادامه آثار نویسندگان و اندیشمندان متقدم را که درباره این موضوع نوشته شده نقد و تحلیل می‌کند. عنوان فصل‌های کتاب عبارتند از: حکومت و جامعه مدنی، دیدگاه‌های درباره رابطه حکومت اسلامی و جامعه مدنی، استقلال ملی و حدود در اسلام، اخلاق اسلامی در جامعه بین‌المللی.

همتی، همایون

- سنت و سیاست در اسلام

تهران، آوای نور، چاپ اول / ۴۰۰۰ نسخه، ۱۲۴ ص، فارسی، رقعی (شمیز)، بها:

۳۰۰۰ ریال.

□ حکومت اسلامی - ضرورت: حکومت اسلامی - کارگزاران - شرایط

تحلیلی است از مبانی سیاست و حکومت در اسلام. نویسنده با اشاره به ویژگی‌های جهان شمولی و جامعیت اسلام، عقیده دارد که قوانین قرآن با فطرت انسان هماهنگ است. سپس با استناد به آیات قرآن و احادیث، به ضرورت تشکیل حکومت اسلامی و ویژگی‌های کارگزاران اسلامی پرداخته است. تقوا، ساده‌زیستی، اخلاص، تعبد، موقع‌شناسی، واقع‌نگری و قاطعیت از جمله صفاتی است که اسلام برای کارگزار

حکومت اسلامی لازم می‌داند. نویسنده در فصل بعدی، به اصول سیاست خارجی و روابط بین‌الملل در اسلام پرداخته و رسالت جهانی را در دعوت به خیر، مبارزه با ظلم، استقلال امت اسلامی و نهی از ولایت کفار خلاصه نموده و این موارد را از پایه‌های سیاست خارجی اسلامی می‌داند.

اخوان منفرد، حمیدرضا (۱۳۴۱)

- ایدئولوژی انقلاب ایران

ویراسته لیلا مرادی، تهران: پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی، چاپ اول / ۲۰۰۰ نسخه، ۳۴۳ ص، فارسی، وزیری (شمیز)، بها: ۱۸۰۰۰ ریال.

□ انقلاب اسلامی ایران - نقش گروه‌ها - نقش ایدئولوژی؛ شیعه - اندیشه‌های سیاسی (کلام)

تلاشی است برای رفع خلاء تبیینی، از علت برتری اسلام شیعی در مقام ایدئولوژی مسلط بسیج مردمی در انقلاب اسلامی ایران، نویسنده در این پژوهش، تلاش می‌کند تا به این سؤال پاسخ دهد که چرا و چگونه بسیج مردمی منجر به انقلاب اسلامی ایران، اسلام شیعی در قالب یک مکتب، ظاهر و با اقبال عمومی و روبه‌رو شد و به ایدئولوژی مسلط و غالب تبدیل گردید؟ نویسنده معتقد است دگرگونیها و پتانسیل درونی اسلام شیعی از یک سو و شرایط عینی جامعه از سوی دیگر، عوامل موثر در مکتبی شدن تشیع و برتری آن در مقام ایدئولوژی مسلط، بسیج مردمی در انقلاب اسلامی ایران بوده‌اند. نویسنده معتقد است اعتقادات شیعی در زمینه‌های عدالت اجتماعی و امامت انسانهای صالح و سیره امامان معصوم و عواملی چون تقیه، انتظار، شهادت و مهدویت و نهادهایی چون روحانیت و مساجد و فساد گسترده رژیم پهلوی زمینه‌ساز انقلاب اسلامی ایران شد.

حسینی، سید محمد عارف (۱۳۵۶)

- رویارویی تمدن اسلامی و مدرنیته، بررسی نظریات مختلف در مورد رویارویی تمدن اسلامی و تمدن غرب و راهکارهای بازسازی تمدن اسلامی
قم: مرکز جهانی علوم اسلامی، چاپ اول / ۲۰۰۰ نسخه، ۳۰۵ ص، فارسی، رقعی

(شمیز)، بها: ۱۱۰۰۰ ریال.

□ فرهنگ اسلامی - تقابل فرهنگ اسلام و غرب؛

مذهب و مدرنیسم؛ تمدن - برخورد تمدن‌ها؛ گفتگوی تمدن‌ها

بررسی نظریات مختلف درباره رویارویی تمدن اسلامی و تمدن غربی و راهکارهای بازسازی تمدن اسلامی است. نویسنده نخست به بررسی مفهوم تمدن، دین و مدرنیته می‌پردازد. و به دنبال آن ضعفها و نارساییهای مدرنیسم را برمی‌شمارد. وی سپس به واکنشهای تمدن اسلامی در برابر تمدن غربی پرداخته و با اشاره به واکنش سنت‌گرا، تجددطلبی و واقع‌گرا، نقاط ضعف هر یک را توضیح می‌دهد. نویسنده معتقد است دو مقوله بازیابی و احیای دینی نسخه شفابخشی برای درمان تمدن اسلامی است که می‌توان با آن به جنگ با تمدن غربی رفت. وی، با طرح نظریه گفت‌وگوی تمدن‌ها و برخورد تمدن‌ها به بررسی رابطه تمدن اسلامی با مدرنیسم در قالب این دو نظریه می‌پردازد و در پایان خاطرنشان می‌سازد تمدن اسلامی از جامعیت اسلام و جهانشمولی آن جدا نیست و در هر پژوهش علمی باید به این نکته توجه خاص داشت.

رجب زاده، زهرا

- گذری در آسیب‌شناسی جامعه اسلامی (سال ۱۱ - ۱۳ ق)

به کوشش پژوهشکده فرهنگ و معارف نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، تهران: دفتر نشر معارف، چاپ اول / ۳۰۰۰ نسخه، ۱۹۹ ص، فارسی، رقعی (شمیز)، بها: ۱۱۰۰۰ ریال، فهارس: آیات، احادیث، اعلام، اشعار، قبایل، اماکن، کتب.

□ جامعه اسلامی - آسیب‌شناسی

ریشه‌یابی علل و اسباب فاصله گرفتن تاریخ اسلام از مکتب اسلام ناب محمدی (ص) پس از رحلت حضرت رسول اکرم و در دوران خلافت ابوبکر است. نگارنده با بهره‌گیری از منابع تاریخی و عمدتاً منبع اهل سنت به کالبد شکافی این برهه از تاریخ و با بررسی فرهنگ و جغرافیای جزیره‌العرب به مسئله سقیفه و مخالفان خلیفه و شیوه برخورد ابوبکر با مخالفانش پرداخته است. نویسنده همچنین کارگزاران خلیفه و جنگهای دوران او و بیماری و مرگ وی را تجزیه و تحلیل کرده است.

میکل، آندره

- اسلام و تمدن اسلامی،

ترجمه حسن فروغی، ۲ جلد / جلد اول و دوم، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، چاپ اول / ۳۰۰۰ نسخه، فارسی، وزیری (شمیز)، بها: ۳۵۰۰۰ ریال،

ویژگی مجلدات

جلد ۱: شابک ۰-۹۱۱-۴۵۹-۲۹۶۴-۵۰۲ ص

جلد ۲: شابک ۹-۶۱۲-۴۵۹-۹۶۴-۵۰۳-۸۰۱ ص

□ تمدن و فرهنگ اسلامی - تاریخ:

گسترش اسلام (تاریخ و جغرافی)

بررسی یک دوره کامل از تاریخ و تمدن اسلامی است. این کتاب از جمله کتابهای درسی و آموزشی در دانشگاهها و در رشته الهیات است. نویسنده، در چهار بخش (صدر اسلام، حکومت عباسیان، عصر مغول و قرون نوزدهم و بیستم) این تحولات تاریخی را همراه با طرح و نقشه و جدول و آمار بررسی کرده است. نویسنده کتاب گرچه غیر مسلمان و غربی است، اما توانسته است از منظر خود، فراز و نشیبهای تاریخ اسلام را در چهارده قرن گذشته تجزیه و تحلیل کند و عوامل تمدن اسلامی و همچنین آفات آن را بررسی نماید. عنوانهای کتاب عبارتند از: مقدمه‌ای بر تاریخ جهانی اسلام، گهواره اسلام، حماسه محمدی، خلفای راشدین، خلافت امویان، خلافت عباسیان، گسترش اسلام، تبلیغ اسلام و تجارت، مغولان و اسلام، عصر عثمانی و تحولات آن، اسلام در قرن بیستم. نویسنده در پایان به گاهشمار تاریخی از رویدادهای سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان اسلام پرداخته است.

افضلی، محمد علی (۱۳۳۶)

- تبیین اندیشه‌های سیاسی - اجتماعی حضرت امام خمینی (ره)،

تهران: دفتر نشر معارف، چاپ اول / ۳۰۰۰ نسخه، ۴۳۱ ص، فارسی، وزیری (شمیز) بها: ۲۴۰۰۰ ریال.

□ اندیشه‌های سیاسی - اندیشه‌های سیاسی فردی - فقها

امام خمینی، سید روح‌الله - سیره و دیدگاه‌ها - اجتماعی و سیاسی (شخصیت‌شناسی عمومی))

مجموعه حاضر، حاوی هفده مقاله و سخنرانی درباره تبیین اندیشه‌های سیاسی و اجتماعی امام خمینی (ره) است. این مقاله‌ها که از سوی محققان حوزه و دانشگاه فراهم آمده است، به ابعاد مختلف و زوایای گوناگون اندیشه امام خمینی پرداخته‌اند، و با توجه به طرح مسائلی چون مردم سالاری، دین باوری، دموکراسی، ولایت فقیه، مرجعیت، تساهل و تسامح و چالش‌های پیش روی حکومت، چه در بعد فلسفی مشروعیت آن و چه در ساختار اجرایی آن، اهمیت دیدگاه‌های امام خمینی به عنوان رهبر و بنیان‌گذار انقلاب و به عنوان فقیهی که در فلسفه و عرفان صاحب نظر است و عملاً در یک دهه سکان‌دار انقلابی بزرگ بوده قابل توجه است. محور این مقاله‌ها و عنوان‌های کلی آن عبارت است از: دموکراسی و آزادی، نقش روحانیت، مشارکت سیاسی، ولایت فقیه، مشروعیت حکومت، تساهل و تسامح رابطه مرجعیت با رهبری، دین و سیاست، تئوری قدرت و اندیشه تبلیغی و ارتباطی امام خمینی.

کورزمان، چارلز

- اسلام متجدد، ۱۹۴۰ - ۱۸۴۰:

کتاب مرجع، نیویورک: انتشارات دانشگاه آکسفورد، ۴۰۸ ص، انگلیس، وزیری

(گالینگور)

□ جنبش‌های سیاسی و فکری - تاریخ: جنبش‌های سیاسی و فکری - مبانی فکری:

احیاگران و مصلحان (کلام)

دیدگاه‌های متفکرین اسلامی و پژوهشگران دینی را در موضوع تجدد در اسلام در خلال سالهای ۱۸۴۰ تا ۱۹۴۰ بیان می‌کند، نویسنده ضمن معرفی تاریخ جنبش‌های تجددگرایی اسلامی در این دوران، می‌کوشد تا گرایش‌های دینی و خط‌مشی‌های سیاسی آنان را شرح دهد. در ادامه به بیان فعالیتها و اندیشه‌های ۵۲ تن از سران نهضت‌های اسلامی می‌پردازد؛ از جمله: محمد عبده، سید جمال‌الدین افغانی، عبدالرحمن کواکبی، عبدالقادر مغربی، محمد اقبال لاهوری، احمد آقاییف.

پښتونستان د علومو او مطالعاتو فریښکې
پرتال جامع علومو انسانی